

РЕФОРМА ВОЈНОГ ОБРАЗОВАЊА
У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ – МОГУЋНОСТИ,
ИЗАЗОВИ, ПРАВЦИ РАЗВОЈАДр Зоран Јефтић¹
Др Младен Вуруна, бригадни генерал²

Развој војног образовања у Србији започео је 1850. године устројством Артиљеријске школе. Од тада, систем војног образовања пролазио је кроз периоде развоја који су обележени развојем државе, али често и бурним историјским променама на овим просторима.

Данас је систем војног образовања пред новим изазовом: усклађивањем војног образовања са системом образовања у Републици Србији. Пре ступања у ове процесе било је нужно да се препозна затечено стање и утврде реформске потребе. Након тога, приступило се анализи могућности и основа за потпуну и свеобухватну реформу војног образовања.

Правци развоја војног образовања у Републици Србији су: акредитација Војне академије и Војномедицинске академије, развој студијских програма и курсева усавршавања у складу са потребама Војске Србије и општеприхваћеним стандардима, раздвајање образовања и обуке, заједнички студијски програми са факултетима универзитета у Републици Србији и реформа Војне гимназије.

Циљ јесте да Војна академија у наредној деценији постане престижна војнообразовна институција у региону, усклађена са системом образовања Републике Србије, у којој ће се школовати кадар за потребе система одбране и безбедности Републике Србије, према студијским програмима високог квалитета који су признати унутар мреже европског високог образовања и од иностраних војнообразовних институција.

Кључне речи: *реформа, војно образовање, обука, студијски програми, курсеви, Војна гимназија, Средња стручна војна школа, Војна академија, Војномедицинска академија, Војска Србије, Универзитет у Београду, Болоњска декларација, акредитација, Република Србија.*

¹ Државни секретар у Министарству одбране Републике Србије.

² Начелник Управе за школство у Министарству одбране Републике Србије.

Историјски преглед војног школства у Републици Србији

Почетак

Почетак војног школства у Србији доводи се у везу са Одлуком кнеза Александра Карађорђевића од 6. (18) марта 1850, када је он, на предлог министра војног, одобрио „Пројекат устројенија Артилериске школе“. Школа је започела са радом већ у јесен, а после петогодишњег школовања у чин потпоручника унапређено је десет питомаца који су затим распоређени у јединице Српске војске. Артилериска школа добија назив Војна академија 18. (31) јануара 1880. године (од оснивања Артилеријске школе у народу се за њу користио назив Војна академија), када је кнез Милан Обреновић потврдио Указом Закон за устројство Војне академије, који је претходно, на заседању у Нишу, усвојила Народна скупштина. Поменути закон Војна академија је дефинисана као „научни и васпитни завод за спремање младића за официре, као и за давање вишег војног образовања млађим официрима“.

Период до Првог светског рата

Крајем деветнаестог века порасле су потребе за школованим официрским кадром, нарочито након 1883. године када је у Краљевини Србији уведена општа војна обавеза. Године 1884. почиње са радом и Виша школа Војне академије, на којој су школовани официри до чина капетана друге класе свих родова и служби. У току балканских ратова и за време Првог светског рата, Војна академија није радила.

Период до Другог светског рата

Рад Војне академије је обновљен у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, уписом 47. класе питомаца. До почетка Другог светског рата школовање је завршило неколико генерација официра. Последња, 66. класа, завршила је школовање у Краљевини Југославији октобра 1940. године. До тада, Војна академија је увелико постала „савремена универзална школа“ која се, поред образовања и васпитања за све дужности официра војске, бавила и научном делатношћу у области војних наука. Та делатност, од великог значаја за развој војне теорије и праксе, задржала се као један од важних приоритета у свим наредним фазама развоја Војне академије.

Период након Другог светског рата

Након Другог светског рата систем војног образовања у новоствореној држави развија се постепено, укључујући све нивое образовања.

У почетку, високо војно образовање спроводило се у више видовских и родовских Војних академија које су, у почетном периоду после Другог светског рата, обезбеђивале више образовање, да би седамдесетих година прошлог века, углавном, све Академије прешле на систем високог, четворогодишњег, односно петогодишњег образовања.

Кандидати за војне академије били су средњошколци који су завршили цивилне школе, војне гимназије и средње војне школе и након завршетка Академије, стицали су дипломе које су биле признате у друштву. Четворогодишњим школовањем у академијама родова и петогодишњим школовањем у техничким војним академијама обезбеђивали су дипломе са којима су се могле наставити последипломске студије на било којем универзитету у држави. У то време велика већина официра завршавала је каријеру у војсци, тако да сврха дипломе којом би се обезбедио наставак каријере у цивилном сектору, није долазила до изражаја.

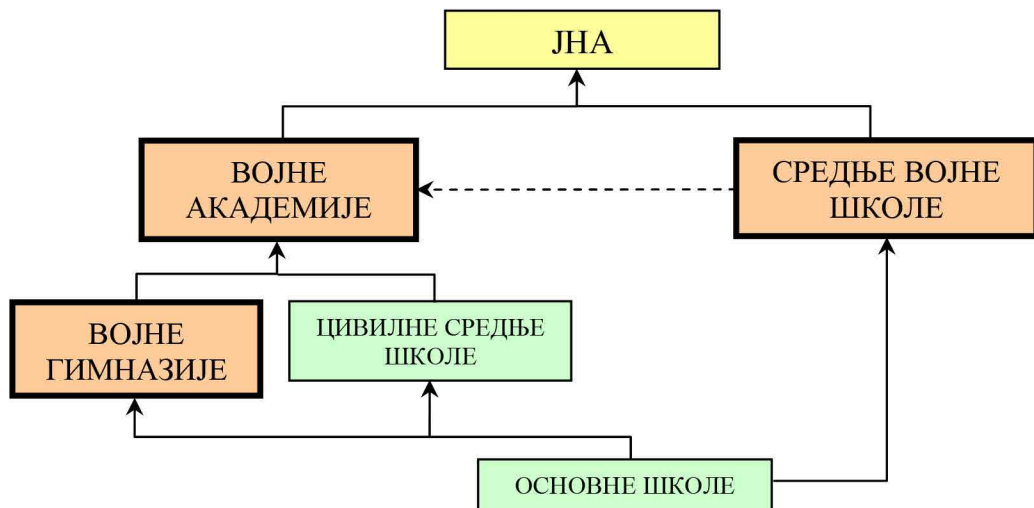
Паралелно са основним студијама, на војним академијама су реализовани и разни курсеви усавршавања који су официрима обезбеђивали развој каријере. Курсеви су били усклађени са техничким развојем војске, променама у организацији и формацијском саставу, увођењем нових правила употребе јединица и достигнућима у војној научној мисли.

Средње војно образовање у последње три деценије двадесетог века реализовано је у војним гимназијама и средњим школама. Војне гимназије су припремале кандидате за наставак студија на војним академијама, а њихови наставни програми били су усклађени са сличним школама у цивилном сектору. У СФРЈ основане су четири војне гимназије и то у: Београду, Загребу, Љубљани и Мостару. Војна гимназија у Мостару била је намењена за припремно школовање будућих пилота. Средње војне школе су биле намењене за школовање подофицира. У тим школама будући подофицири припремани су за све дужности у ЈНА. Средње војне школе су, углавном, осниване у школским центрима одређених видова, родова и служби.

До последње деценије двадесетог века, на простору СФРЈ постојале су следеће војне академије и школски центри у којима су школовани будући официри и подофицири: Војна академија КоВ и Школски центар везе и ЕИ и ПЕД (Београд), Војнотехничка академија (Загреб), Морнаричка војна академија и Морнаричкотехничка војна академија (Сплит), Ваздухопловна војна академија, Школски центар ПВО и Артиљеријски школски центар (Задар), Ваздухопловнотехничка војна академија (први степен у Рајловцу – Сарајево, и други степен у Жаркову – Београд), Центар војних школа (Сарајево),

Школски центар оклопно-механизованих јединица (Бања Лука), Инжињеријски школски центар (Карловац) и Школски центар АБХО (Крушевац).

Образовање и усавршавање официра спроводило се у Центру високих војних школа који се налазио у Београду.

Слика 1 – Систем војног образовања у ЈНА

Период након 1991. године

Бурна дешавања у последњој деценији двадесетог века довела су до тога да је већи део материјалног и један део наставног потенцијала војних академија и средњих војних школа Југословенске народне армије пресељен у Београд. Од њих су формиран центри и средње војне школе за школовање подофицира, једна Војна гимназија и високе војне школе – војне академије, намењене за школовање официра родова и служби. Војномедицинска академија поред школовања, обавља и делатност медицинског збрињавања припадника система одбране – налазила се у Београду. Школе за усавршавање каријерних официра, које би се могле свести под назив Школа националне одбране, такође су се налазиле у Београду и пре 1991. године. У њима су реализовани највиши нивои стручног усавршавања и образовања.

Године 1994. формирана је једна Средња стручна војна школа са одсецима и смеровима. Школа је престала са радом 2007. године. Затим, 2000. године, формирана је и једна Војна академија као јединствена образовна институција, у коју је касније укључена и Војна гимназија.

Данас је Војна академија Републике Србије „савремена универзална школа“ одговорна за школовање и усавршавање припадника Министарства одбране и Војске Србије, као и за развој научноистраживачке делатности у областима од интереса за одбрану и безбедност.

Затечено стање војног образовања у Републици Србији од 2005. године

Стање институција

Године 2005. у Министарству одбране почиње да сазрева свест о неопходности корените реформе војног образовања. Неколико година раније већина земаља је усвојила Болоњску декларацију и реформа система високог образовања почела је да се спроводи у многим европским земљама. Већ тада је било јасно да ће већина њих, своје високо војно образовање ускладити са захтевима и препорукама Болоњске декларације.

Највећи део високог војног образовања у Србији и Црној Гори спроводио се у Војној академији која је настала спајањем Војне академије Војске Југославије, Војнотехничке академије Војске Југославије, Школе националне одбране и Генералштабне школе (2000). У Војној академији школовани су студенти и официри за све дужности у војсци, а у Војномедицинској академији спроводиле су се последипломске студије из медицинских наука, од специјализације до доктората. Наведене институције налазиле су се у Београду и околини, на више локација. На свакој локацији налазили су се наставници и потребна наставна база, укључујући логистичку и осталу подршку. За разлику од осталих институција у процесу реализације наставе, део Војне академије, Одсек логистике, односно претходна Војнотехничка академија, у великој мери су се ослањали на спољне сараднике и факултете Београдског универзитета. Професори и асистенти (са Машинског, Електротехничког, Технолошког, Економског и Саобраћајног факултета) Београдског универзитета спроводили су наставу студентима Одсека логистике, при чему су се у одређеној мери користили кабинети и лабораторије поменутих факултета.

Одсеци и смерови Средње стручне војне школе налазили су на више локација у Србији, а Војна гимназија је остала на истој локацији у Београду. Средња стручна војна школа је још 1994. године „прешла“ са четворогодишњег школовања на једногодишње и двогодишње школовање средњошколаца (који су завршили средњу школу у цивилству) за будуће подофицире, док је Војна гимназија задржала четворогодишње школовање. Као и војне академије, сви одсеци и смерови Средње стручне војне школе, укључујући и Војну гимназију, имали су сопствене наставнике, материјалну базу наставе и гломазан систем подршке и управљања.

Законски оквир

Систем војног образовања заснивао се на Закону о војним школама и војним научноистраживачким установама. Пре увођења Болоњске декларације посебан закон којим је био уређен систем војног образовања није доводио у питање усклађеност војног и цивилног високог образовања зато што у области високог образовања није било разлика између војног и цивилног закона које би довеле у питање усклађеност ова два система образовања. Исто тако, Закон о војним школама и војним научноистраживачким установама није спутавао развој курикулума и омогућавао је реализацију наставе високог образовања, последипломских студија и последипломског усавршавања на највишем нивоу, једнако квалитетно као и у цивилном сектору. Све то је пружало стабилан оквир за несметано спровођење високог војног образовања паралелно са системом цивилног образовања, што је на неки начин слабило вољу и потребу за једном свеобухватном реформом.

Поменути Закон је уређивао и односе у средњем војном образовању. На овом нивоу образовања Закон није био сметња развоју и реформама, али процес реформе средњег образовања у држави није озбиљно ни започео. Промене наставних програма и методологије реализације наставе пратиле су достигнућа у цивилном сектору и на тај начин „држале корак“ са окружењем.

Људски и материјални ресурси

Један од највећих проблема са којим се систем војног образовања суочавао 2005. године јесте стање људских и материјалних ресурса у војним школама.

Материјални ресурси наставе, од наставних средстава, преко информатичке опреме, до техничких средстава којима је опремљена војска, били су веома дотрајали и у лошем стању што је последица вишегодишњег неинвестирања у развој наставне базе. Промене у структури и локацији јединица, институција и центара Министарства и Војске, утицале су на квалитет реализације наставе у војним школама, јер су јединице и центри места где се део наставе реализује. Поред тога, постојала је једна значајна резерва унутар система, јер је Војна академија била обједињена од целина претходних школа, које су у великој мери биле опремљене истим средствима и техником. Пресељење тих целина на једну локацију пружало је могућност искоришћења те резерве, што би на неки начин олакшало проблем материјалне базе наставе.

Проблем људских ресурса био је сличан проблему материјалних ресурса. Војне школе су имале наставно особље, али због лошег вођења кадра и непрестаног осипања услед пензионисања и тешке економске и политичке

ситуације у земљи, реализација неких облика и нивоа школовања доведена је у питање. Решење је тражено, како 2005. године тако и претходне деценије, у ангажовању спољних сарадника и наставника са цивилних факултета. Постојала је одређена резерва унутар система, слично као и у случају материјалних ресурса, али је неправилно осипање наставног особља и укупно стање у држави отежало и онемогућило његов плански развој, те је и резерва у људским ресурсима била неуравнотежена. У вези с тим, одређених кадрова било је превише, док се за реализацију појединих наставних садржаја појавио недостатак наставника. Све ово је проблем у вези са људским ресурсима учинило знатно сложенијим, него што се то чинило.

Реформске потребе војног образовања у Републици Србији

Затечено стање је указивало на неопходност промена у систему војног образовања које би биле засноване на следећим реформским потребама:

1. мисије Војске Србије;
2. економичност;
3. ефикасност;
4. квалитет;
5. признање у друштву и на тржишту рада и
6. раздвајање образовања и обуке.

Мисије Војске Србије

Војска Србије мора да буде оспособљена за следеће три мисије:

1. одбрана државе;
2. учешће у операцијама подршке миру и
3. помоћ цивилном становништву и цивилним органима власти у случајевима природних катастрофа и великих несрећа.

Све три мисије нису биле непознаница за ЈНА, па самим тим нису непознате ни Војсци Србије која је у доброј мери проистекла из ЈНА. Одбрана државе је била темељна обавеза за ЈНА, а стратешки концепти, оперативне процедуре и употребе јединица заснивале су се на тој мисији. Такође, ЈНА је имала и одређено искуство у операцијама подршке миру, нарочито у време израелско-арапских ратова. Најзад, у свим већим несрећама и природним катастрофама, као што су биле поплаве или земљотреси у Скопљу и Бања Луци, војска је учествовала са својим капацитетима на санирању последица, спашавању становништва и имовине.

Поменуте мисије заснивају се на другачијим стратешким концептима и оперативним процедурама. Многе војске темеље своју обуку и опремање јединица на мисији учешћа у операцијама подршке миру, док су се неке од њих специјализовале за одређене активности које су у вези са природним катастрофама (Мађарска за поплаве, Иран за земљотресе, Турска за све облике ванредних догађаја и слично). Војска Србије никако не сме да умањи значај прве мисије, али се исто тако добро припрема за другу и трећу мисију. Измењени стратешки концепти и оперативне процедуре представљају изазов за образовање и јављају се као темељна реформска потреба.

Економичност

Свака реформа мора да буде, у свом исходишту, економски оправдана. Војска Србије спада у ред мањих војски и школовање кадрова за различите дужности изузетно је скупо. Финансирање већег броја образовних институција које годишње уписују од педесет до сто студената никако није економски оправдано и одрживо. Ипак, ниједна војска се не одриче школовања својих кадрова јер је реч о образовним профилима који решавају проблеме безбедности што, у данашње време, има непроцењиву вредност. Уосталом, војска је највећи буџетски корисник и никако се не сме посматрати само кроз призму остваривања профита.

У протеклих неколико година, многе европске земље биле су присиљене да изврше промене у својим војнообразовним системима у вези са смањењем буџета због промене у стратешком окружењу. Једна од тих промена, која свакако значајно утиче на смањење трошкова образовања, јесте обједињавање већег броја војнообразовних институција у једну институцију и на једној локацији. Та промена често иницира противљење традиционалиста који не прихватају изостављање речи „морнаричка“ или „ваздухопловна“ у називу академије. Неке земље, нарочито оне са већим националним дохотком, још увек су у „преговорима са традиционалистима“, али су и оне веома близу решења које подразумева јединствену институцију и локацију.

У потрази за оптималним економским решењем неке земље су основале веома успешне универзитете одбране на којима се, поред кадета, школују и цивили (Чешка Република, Мађарска, Пољска). То је посебан изазов који, уколико је образовање које институција нуди квалитетно и конкурентно на тржишту, економски оправдава инвестирање у институцију.

Ефикасност

Принцип ефикасности не може се одвојити од економичности. Наравно, треба имати на уму да за квалитет некад треба и да се плати. У условима ограничених финансијских средстава и моделима кадровских школа, да би

образовање било ефикасно и квалитетно, неопходно је да се дефинишу средњорочне потребе, профили кадрова и образовни профили из којих проистичу наставни програми. Неопходно је да се дефинише који ће се родови и службе школовати у војнообразовним институцијама и на којем образовном нивоу, а који ће се добијати из цивилног образовног сектора. То проистиче из задатака и мисија војске, очекиваних претњи и ризика, као и одређене пројекције војске и министарства. Само на тај начин могуће је „груписати снаге“ унутар институције како би се образовна и научна делатност усмерила ка стварању високо образованих и обучених кадрова, способних да се суоче са изазовима друге и треће деценије 21. века.

Квалитет

Квалитет образовања зависи од много чинилаца, од којих треба да се издвоје материјалне могућности и расположив наставнички кадар. У условима када су материјалне могућности ограничене, тешко је одржати наставнички кадар на високом нивоу. Квалитет образовања треба да се заснива на искуствима јединица која су за сваку војску од непроцењивог значаја. Не треба заборавити ни претходне успехе у школовању официра и подофицира, као ни достигнут степен развоја војног образовања. У систему војног образовања у Републици Србији присутно је значајно искуство из периода ЈНА и последње деценије 20. века. Исто тако, војно образовање на просторима Србије има дугу традицију, што треба искористити. Принцип квалитета, економичности и ефикасности треба добро одмерити, будући да безбедност захтева најстроже критеријуме квалитета који имају високу цену и која мора да се плати.

Признање у друштву

Ово је једна од реформских потреба са којом се не суочава само систем образовања у Републици Србији. Неке европске земље настоје да превазиђу поменути проблем и стечено образовање у војнообразовним институцијама, које је високог квалитета, учине признатим у друштву и на тржишту рада. Неке од њих решиле су овај проблем комбиновањем наставних садржаја војнообразовних институција са цивилним образовним институцијама, након чега студенти стичу цивилне дипломе или кредите који им омогућавају наставак школовања у цивилном сектору. При разматрању овог захтева треба да се обрати пажња на следеће: официри и подофицири морали би да буду оспособљени за дужности у војсци, спремни да наставе каријеру у цивилству и оспособљени за школовање током читавог живота. образовање које стичу у војнообразовним институцијама суштински и формално морало би да им омогући обављање дужности, наставак каријере изван војске, као и даље

школовање и усавршавање. Систем војног образовања у Републици Србији суочен је са проблемом непризнавања војних диплома, јер се војне науке тренутно не налазе на попису наука, те и звање официра које проистиче након школовања у поменутој научној области није препознато на тржишту рада. На тај начин, доводи се у питање наставак каријере изван војске, али и даље школовање и усавршавање. Најбољи оквир за испуњење ове реформске потребе је усклађивање војног образовања са цивилним образовањем, а Болоњска декларација, управо, пружа ту могућност. При томе, приоритет школовања у војним школама јесте војни позив, а не цивилни.

Овај проблем се не јавља код подофицира, зато што они, према новом концепту школовања, поседују дипломе средњих школа из цивилног сектора.

Раздвајање образовања и обуке

Ово је врло осетљиво питање којем треба опрезно приступити. Образовање мора да припреми студента – официра за живот и будућност, док га обука припрема за конкретну дужност или задатак. Неопходно је раздвојити образовање и обуку, јер је реч о два процеса која само заједно дају жељени резултат. Никако не би требало формално раздвајати образовање и обуку у две различите институције (нпр. образовање се обавља у војној академији, а обука у центру издвојеном из академије). Образовање и обука треба да се развијају унутар једне институције као равноправне и подједнако важне делатности, али због њиховог развоја и резултата који се очекују, неопходно је између њих повући јасну линију. У вези с тим, акредитација и Болоњска декларација нуде се као одлично решење.

У систему војног образовања Републике Србије, као и у многим иностраним војнообразовним системима, присутан је одређен степен преклапања садржаја образовања и обуке. Ово је последица занемаривања чињенице да сва професионална војна лица неће завршити каријеру у војсци, услед чега је припрема за дужност стављана у курикулуме у први план. При томе, није се узимало у обзир то да се квалитетније образована особа лакше и обучава. У систему обуке велики значај има и подофицирски кор, о чему озбиљно треба да се размишља и током реформе обуке студената и официра.

Могућности и основе за реформу војног образовања у Републици Србији

При разматрању реформе војног образовања у Републици Србији потребно је узети у обзир следеће могућности и основе:

1. реформу Војске Србије;
2. НАТО стандарде;

3. Болоњску декларацију;
4. постојећи законски оквир и
5. расположива буџетска средства.

Реформа Војске Србије указала је на правце реформе војног образовања. Успостављена бригадна структура војске и нове доктрине захтевају измене у наставним садржајима и нови концепт образовања током каријере. Систем војног образовања мора да одговори овом захтеву и оспособи будуће офицере и подофицере за све дужности у новој структури Војске и реализацију свих доктринарних задатака. Потпуно развијене доктрине и рационална структура Војске, усклађена са техничком опремом, представљају добру основу за реформу војног образовања.

Усвајање НАТО стандарда, као општеприхваћеног сета стандарда организације и употребе војске, представља други важан стуб на којем треба да почива реформа војног образовања. Велики број стандардних процедура НАТО опште је прихваћен у већем делу развијених земаља, било да су чланице НАТО или не. Разлог за такав приступ лежи у чињеници да су ти стандарди препознати као најквалитетнији стандарди у војној делатности. Ово се нарочито односи на задатке друге мисије која практично почива на примени НАТО стандарда. Наравно, примена стандарда није пуко поштовање процедура и преписивање нечега што је неко већ урадио. Примена стандарда захтева промену логике, а то је процес за који је потребно време и реформа образовања. Зато са реформом никако не треба да се оклева, већ треба да се иде у сусрет догађајима.

Болоњска декларација је незаобилазни део у процесу спровођења реформе образовања у било којој земљи у Европи. То је темељна основа за скуп националних и интернационалних стандарда који уређују делатност високог образовања у европском простору. У Републици Србији су прихваћени ставови Болоњске декларације који су преточени у Закон о високом образовању и скуп стандарда за акредитацију установе и студијских програма, прописаних од Националног савета за високо образовање. У процесу реформе војног образовања треба да се прихвате стандарди који су признати и од многих земаља.

Законски оквир у Републици Србији нуди добру основу за реформу високог војног образовања, док је за промене на осталим нивоима образовања потребно сачекати наставак реформе у држави. У вези с тим, делатност војног образовања уређена је Законом о војним школама и војним научноистраживачким установама. Тај Закон је усвојен 1994. године са изменама и допунама из 1999. и 2005. године. Усвајањем Закона о одбрани и Закона о Војсци Србије, створена је обавеза израде новог Закона до краја 2008. године који би правно уредио војнообразовну делатност. Високо образовање у Републици Србији утемељено је на Закону о високом образовању који је

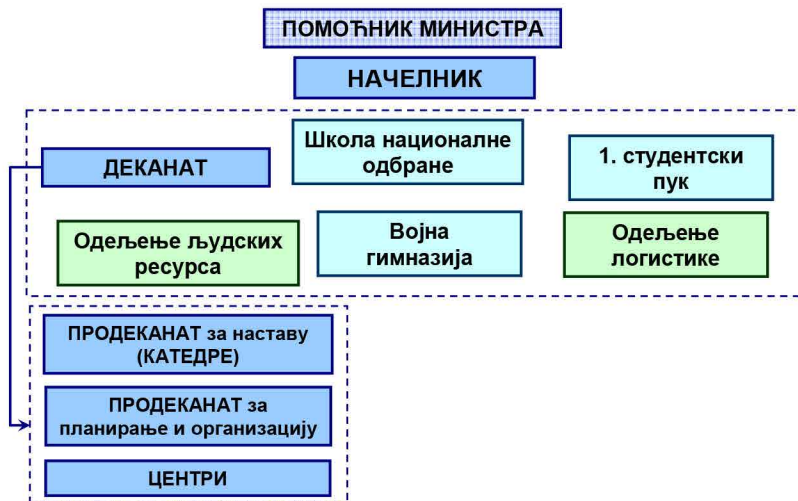
усвојен у Народној скупштини 2005. године. Овај Закон је заснован на Болоњској декларацији и у потпуности омогућава акредитацију установа и програма и њихово усклађивање са јединственим европским простором. У Министарском упутству за 2008. годину и Закону о одбрани истакнута је обавеза усклађивања војног образовања са цивилним образовањем. Постоји оправдано мишљење да поменуто усклађивање мора да буде засновано на јединственом Закону о високом образовању и Закону о научно-страживачкој делатности, док би све остале специфичности које су у вези са системом војног образовања требало да се уреде прописима и правилима унутар министарства. У том случају није потребан неки нови, посебан Закон о војним школама. Довољно је да се промени члан 40, Закона о високом образовању, испуни обавеза из Министарског упутства и Закона о одбрани, и искључи потреба неког новог Закона о војним школама. Предлог измене члана 40, достављен је Министарству просвете. У вези с тим, нижи ниво образовања – Војна гимназија, реализује наставу на начин и према програмима као и остале гимназије из цивилног сектора, у складу са Законом о средњим школама.

Буџетска средства су увек фактор који утиче на темпо реформе. У случају реформе војног образовања у Републици Србији буџетска средства не ометају реформу. Према висини буџета за текућу годину и очекиваног износа у наредних пет година, реформа војног образовања може да се спроведе очекиваним темпом. Један од разлога јесте у могућности обезбеђивања „додатних“ средстава пажљивим планирањем и упошљавањем свих расположивих ресурса. Већ је наглашено да одређена резерва у систему постоји, али да постоји и опасност њеног губитка уколико се оптимално не искористи. Та резерва, нарочито, може да се примети у објектима и инфраструктури, премда њихово стање није најбоље. Ипак, додатна издвајања за реформу војног образовања била би веома корисна. Ово се, пре свега, односи на школовање и усавршавање будућих наставника у земљи и иностранству, опремање кабинета модерним наставним средствима, развој симулационог центра и центра за учење на даљину.

Правци развоја реформи војног образовања у Републици Србији

До 2008. године, у Републици Србији учињено је низ активности на реформи војног образовања које су пратиле реформу Војске Србије, реформу образовања у Републици Србији и достигнућа у реформи војнообразовних система европских земаља.

Извршено је интегрисање Војне академије, Школе Националне одбране и Војне гимназије у *јединствену војнообразовну институцију* која покрива целокупно војно образовање у Републици Србији. Изван Војне академије остала је Војномедицинска академија која за сада спроводи само усавршавање на нивоу последипломских студија. Формирањем јединствене војнообразовне институције отворила се могућност рационализације управљања, планирања и реализације наставе, ради подизања квалитета и оптималног искоришћења ресурса.

Слика 2 – Структура Војне академије

Војна академија је тренутно размештена на две локације, Бањица и Топчидер (Војна гимназија). Претходно, Одсек логистике (бивша Војнотехничка академија), био је смештен на локацији Војнотехничког института у Жаркову. Пресељењем Одсека логистике на Бањицу поједностављена је логистичка подршка и рад са студентима, али и реализација наставе. Локација Бањица, касарна „Јован Мишковић“, нуди могућност и даљег *груписања Војне академије на једну локацију*.

У организацијској структури Војне академије и у новим студијским програмима обављено је *раздвајање образовања од обуке*. Настава се реализује према старим наставним програмима, тако да ће ово раздвајање у наставном процесу у потпуности да буде учињено у наредној школској години. Након акредитације Војне академије – катедре ће да буду носиоци образовања, а центри обуке. Катедре располажу са материјалном и наставничком базом, док центри имају наставнике и део материјалне базе. За потпуну реализацију садржаја обуке биће искоришћена материјална база јединица и центара Војске Србије.

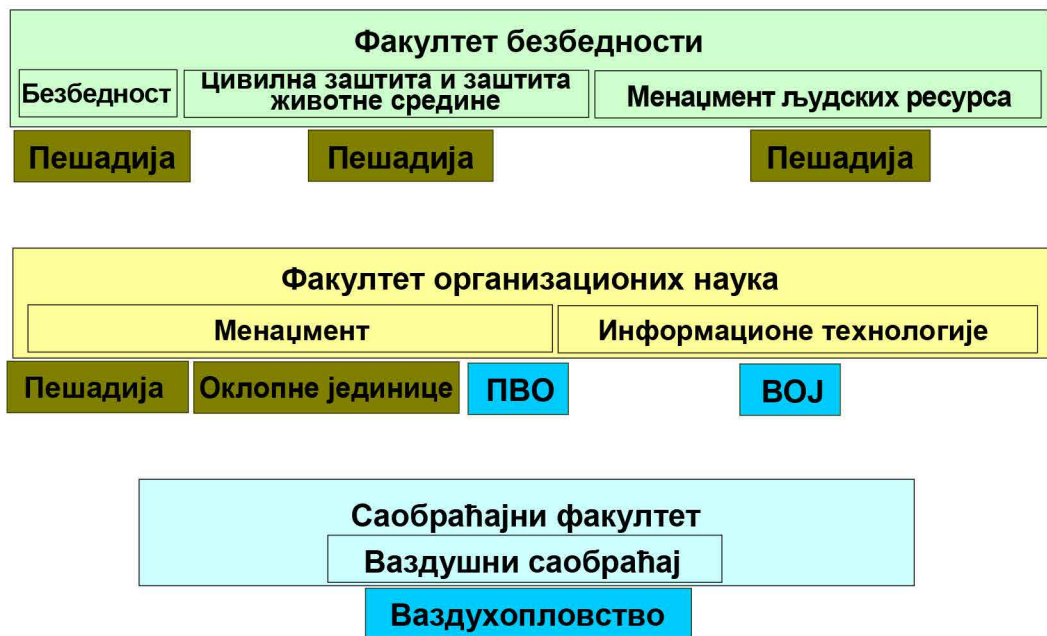
Слика 3 – Катедре и центри Војне академије

Војна академија је са неким факултетима Београдског универзитета развила *Заједничке студијске програме* који ће студентима уписаним на студије по тим студијским програмима да обезбеде диплому препознату и признату у друштву. Заједничке студијске програме реализују заједно факултети и Војна академија, ангажовањем својих наставника и коришћењем кабинета и наставних материјалних средстава. Заједнички програми су одлично решење до потпуне акредитације Војне академије, које треба да обезбеди делу студената друштвено признате дипломе, уз квалитетно образовање и оспособљеност за почетне дужности у Војсци Србије.

Промењен је и приступ у *школовању подофицирског кадра*. Средња стручна војна школа је укинута, а будући подофицири оспособљаваће се на курсевима које ће похађати најбољи професионални војници, са завршеном (најмање) средњом школом, који задовоље приступне критеријуме. Такође, у поступку је израда модела доживотног усавршавања подофицира, чији је крајњи циљ успостављање кора подофицира који треба, као и у осталим војскама света, да преузме на себе оне кључне „радне“ обавезе, као што је, нпр. обука војника.

Започета је и *реформа Војне гимназије* – наставни процес, слично акредитацији високог образовања, био би у надлежности Министарства просвете, док би Војна академија, односно Министарство одбране било одговорно за пријем ученика на школовање, њихов смештај и боравак. На тај начин,

задржало би се једно језгро будућих кандидата за Војну академију, који би у свему били изједначени са кандидатима из цивилних средњих школа, али би били припремани за војни позив. Искуство, из претходног периода, показало је да овакав облик школовања треба да се задржи.

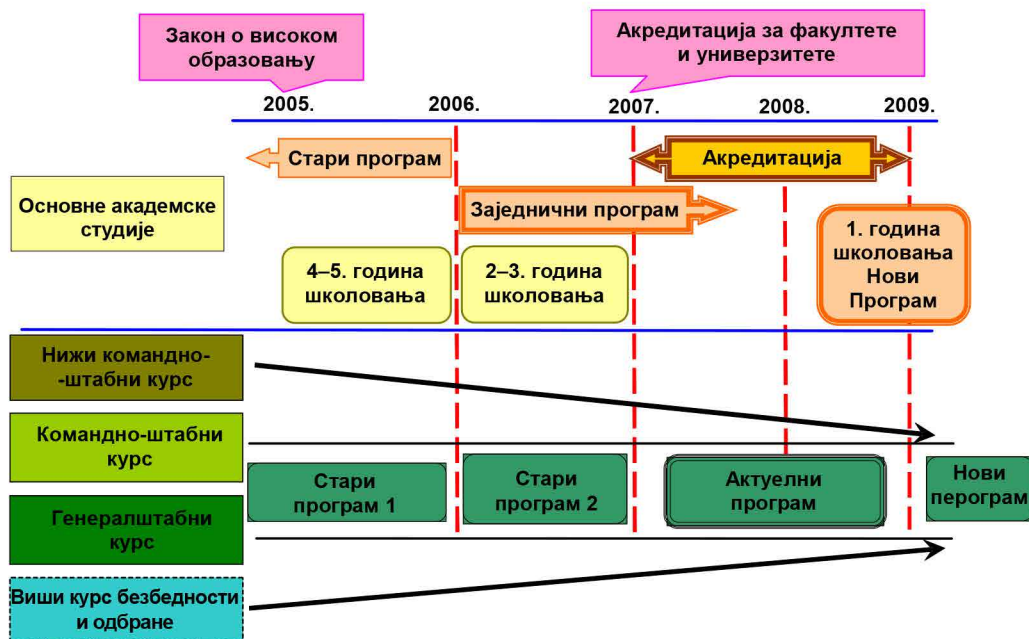
Слика 4 – Заједнички студијски програми

Са оним што је досад учињено постављена је здрава основа за даље спровођење реформе и добар темељ за развој Војне академије у престижну војнообразовну институцију.

У даљем периоду потребно је да се заврши *акредитација високих школа – Војне академије и Војномедицинске академије*, и на тај начин да се обезбеди да војно образовање буде део образовног система Републике Србије и Европе. У вези с тим, акредитација ће, сигурно, подићи квалитет наставе и студијских програма и учиниће академије атрактивним образовним институцијама на мапи региона. Према плану активности, процес акредитације требало би да се доврши до марта 2009. године.

Заједно са реформом образовања неопходно је да се ради на *усклађивању развоја каријере и образовања*. Систем војног образовања мора да обезбеди несметан развој каријере професионалних војних лица, а модел развоја каријере мора да омогући напредовање у служби само онима који су стекли потребан степен образовања или усавршавања. Ово је важан задатак који треба да успостави јасне и транспарентне односе у организационој структури Министарства и Војске.

У процесу реформе једно од кључних места заузима и реформа усавршавања официра и подофицира. То подразумева *развој курсева усавршавања* који треба да обезбеде оспособљавање за дужности и развој каријере. Курсеви усавршавања официра су у текућој години темељно прерађени, након чега следи успостављање потпуно новог модела усавршавања са новим садржајима. И модел и садржаји су у складу са новом организацијом Војске, мисијама, задацима и доктринама, а засновани су на искуствима из иностраних војнообразовних система и новом Упутству за оперативно планирање и рад команди у Војсци Србије. Према новом моделу усавршавања, након Војне академије која оспособљава за дужности командира вода, уследио би Нижи командно-штабни курс за командире чета, Командно-штабно усавршавање за команданте батаљона, Генералштабно усавршавање за команданте бригада и Виши курсеви из безбедности и одбране који би били намењени за највише дужности у Војсци, Министарству и одговарајућим цивилним структурама. Посебна пажња треба да се посвети курсирању лица ван Министарства одбране, која по положају и функцији имају потребе за одређеним нивоом знања из безбедности и одбране. Та лица доносе одлуке од значаја за систем одбране.

Слика 5 – Реформа високог војног образовања

У следећој фази развоја курсева усавршавања свакако би требало размотрити и могућност потпуног или делимичног *акредитовања програма неког од нивоа усавршавања*. Примери војнообразовних система из Европе и САД показали су да је то одлично решење. У неким земљама нивои усавршавања, нпр. заједничко командно-штабно усавршавање, у потпуности су акредитовани, тако да официри – студенти стичу звање мастера након завршетка студија (Норвешка). У већини земаља усавршавање је делимично акредитовано, а за стицање дипломе мастера официр – студент мора да одслуша додатне курсеве, положи испите и уради дипломски рад (Велика Британија, Италија). У овом, другом случају, додатни испити и мастер рад се, углавном, полажу на универзитету са којим војна школа има развијену сарадњу.

Један од важних елемената развоја, који мора да прати акредитацију и осавремењавање наставних програма, јесте и *издавачка делатност*. У поступку израде нових студијских програма, издавачка делатност мора да пружи пуну подршку реформи система образовања. Издавачка делатност треба да буде повезана и са радом саме војнообразовне институције, публиковањем предавања истакнутих предавача, као и семинара и симпозијума који се одржавају током године.

Визија војног образовања у Републици Србији за наредну деценију

Развој војног образовања у Републици Србији у наредној деценији пратиће развој система образовања у цивилном сектору у Србији и Европи, као и развој система војног образовања у Европи и свету.

У наредној деценији, развој војног образовања у Републици Србији треба да буде заснован на *потребним знањима војника, подофицира и официра* која су неопходна за једну модерну, професионалну војску. Одговор на питање – која су то потребна знања – није лак и захтева детаљну анализу у којој свој допринос треба да дају све заинтересоване стране. Приликом анализе потребних знања, у потрази за оптималним решењем, треба да се узму у обзир пројекција Војске Србије, задаци и мисије, као и могуће претње, изазови и ризици. У овом кратком прегледу визије за наредну деценију издвојена су само нека од потребних знања која ће сасвим сигурно да буду потребна будућим професионалним војницима и која су недовољно заступљена у војном образовању у Републици Србији, али и многим другим земљама.

На првом месту то је добро познавање политичке ситуације у свету, пре свега, у регионима где влада одређена политичка напетост. Ова знања треба да прате и усвајање вештина дипломатије која су за професионалне војнике веома важне. У наредној деценији од професионалних војника захтеваће се

да буду једнако добре дипломате као и ратници. Чак би се могло рећи да ће активност дипломатије бити заступљенија од борбених дејстава, ако не по интензитету и ризику, онда сасвим сигурно по дужини током операције.

Познавање политичке ситуације неодвојиво је од познавања различитих култура. Ово би била друга група потребних знања којој треба дати одговарајући значај. Познавање различитих култура треба да обезбеди професионалним војницима сналажење у непознатом окружењу, али и у сопственој земљи која исто тако представља скуп различитих култура. Овладавање културним разликама не треба да буде засновано на шаблонском препознавању разлика, нити наметању вредности сопствене културе, већ на поштовању различитости како би се обезбедило потпуно сналажење у непознатом окружењу.

Познавање страних језика – изузетно је важно. Учење страних језика мора да буде повезано са упознавањем различитих култура. Познавање енглеског језика, као оперативног језика, био је захтев с почетка текуће деценије и то је нешто што се данас само по себи подразумева. Будући професионални официри морали би да прошире своја знања тако што ће овладати комуникацијом на још једном страном језику, при чему треба да се води рачуна, поред „великих“ језика, и о језицима региона.

Наредну деценију обележиће и даљи развој информатичке технологије. Усвајање нових знања из ове области повезано је са развојем војске, али без обзира на тренутно стање опремљености војске никако не треба да се изгуби корак са савременим достигнућима у овој области, јер студенти и официри школују се за будућност, а не за време и окружење у којем живимо.

Еколошка свест и однос према свету и људској цивилизацији као заједничкој домовини нису довољно заступљени у војним образовним системима. Поменути скуп знања треба да омогући професионалним официрима развој аналитичких способности и критичког приступа изазовима и претњама које су генератор сукоба на почетку 21. века, као што су раст становништва, глобално загревање и климатске промене, поларизација на развијене – неразвијене или староседеоце – имигранте, стање и расподела енергетских ресурса, вода и храна и слично.

Може да се закључи да би професионална војна лица у наредној деценији требало да поседују „јак“ и квалитетно опште образовање. Једино „јак“ опште образовање омогућава брзо, лако и ефикасно прилагођавање новом окружењу и новим потребама које настају као последица научног, технолошког и политичког развоја.

Поред потребних знања, у наредној деценији посебна пажња треба да се обрати и на однос војних и цивилних структура при извођењу операција у све три мисије војске. Искуства из савремених операција у свету показала су да однос војски, цивилних органа власти и агенција из владиног и невладиног сектора нису довољно разрађени и да на томе још треба да се ради. То нарочито долази до изражаја при извођењу операција успостављања мира или

помоћи цивилном становништву током несрећа и катастрофа. Прилагођавање војног образовања цивилном образовању допринеће успостављању бољег односа поменутих структура, али остаје обавеза војнообразовним институцијама да своје студенте оспособе за обављање задатака заједно са цивилним структурама у складу са законима и прописима, у вези с тим, да упознају цивилне структуре са могућностима, задацима и обавезама војске.

Изградња *јединственог и свеобухватног система образовања за потребе система безбедности* Републике Србије једна је од смелих и изузетно важних визија за наредну деценију. Безбедност је постала веома важна делатност и потреба којој свака земља придаје велики – суштински значај. У околностима актуелних ризика и претњи по безбедност ниједна држава не сме да испусти контролу над образовањем за тако важну делатност. Војнообразовне институције имају важну улогу у успостављању система образовања за систем безбедности и морале би да постану, са полицијским и цивилним образовним структурама центар таквог образовања.

Регионалне потребе су визија за наредну деценију о којој размишљају многе војнообразовне институције у Европи. Удруживање образовних снага и капацитета на нивоу региона омогућава малим војскама и државама оптимално искоришћење тих капацитета и школовање за сложену структуру каква је војска, где је неопходан велики број различитих специјалности које „мала“ војска не може да школује на рационалан и ефикасан начин. Исто тако, удруживање војнообразовних капацитета на нивоу региона омогућава и успостављање бољих односа војски и држава, што је нарочито важно за регионе који су у недавној прошлости били захваћени сукобима. Са аспекта постојећих капацитета и људских ресурса, регион Западног Балкана пружа одличне могућности за удруживање тих капацитета и постизање одличних образовних резултата.

Једна од визија развоја војнообразовног система Републике Србије за наредну деценију јесте и успостављање система *колективне безбедности*. Систем колективне безбедности на нивоу државе је у завршној фази његовог успостављања, али је значајно да он, у процесима интеграција, постане део европског и светског система. Војнообразовне институције морале би да припреме професионалне припаднике војске и за те изазове.

Закључак

Реформа војног образовања у Републици Србији је на „добром путу“. Учињене су неопходне припреме за квалитетну и успешну реформу, прикупљена су и анализирана искуства из других војнообразовних система и започети су процеси усклађивања војног образовања са цивилним образовањем. Република Србија има дугу и успешну традицију у војном образовању

и поседује људске и материјалне ресурсе који не могу и не смеју да се занемаре. Узимајући у обзир постигнут степен реформе, правце даљег развоја и визију за наредну деценију, све ове активности пружају могућност изградње квалитетног и успешног система војног образовања који чине институције које могу да буду престижне како у земљи, тако и унутар мреже европских војнообразовних институција.

Литература

1. *Закон о високом образовању Републике Србије*, „Сл. гласник РС“, бр. 76, Београд, 2007 – аутентично тумачење и бр. 97, 2008.
2. *Болоњска декларација* (заједничка декларација европских министара образовања, потписана у Болоњи 19. јуна 1999. године).
3. *Стандарди прописани од Националног савета за високо образовање – Прашки коминике*, Европска зона високог образовања, 19. мај 2001.
 - Правилник о стандардима за самовредновање и оцењивање квалитета високошколских установа, „Сл. гласник РС“, бр. 106. 2006.
 - Правилник о стандардима и поступку за акредитацију високошколских установа и судијских програма, „Сл. гласник РС“, бр. 106, 2006.
4. *Закон о војним школама и војним научноистраживачким установама*, „Сл. гласник СРЈ“, бр. 80, 1994; бр. 85, 1994 – испр. бр. 74, 1999. и „Сл. лист СЦГ“, бр. 44, 2005.
5. *Закон о Војсци Србије*, „Сл. гласник РС“, бр. 116, 2007.
6. *Закон о одбрани*, „Сл. гласник РС“, бр. 116, 2007.
7. *Министарско упутство за 2008. и 2009. годину*, интерни документ.
8. *Стратегија одбране Републике Србије и Доктрине (нацрт)*.